

Miguel de Cervantes
ZGLEDNE NOVELE

prevedla Veronika Rot

Posvetilo bralcem

Dragi bralec, pisanje tega predgovora bi z veseljem opustil, če bi bilo to mogoče. S predgovorom h Kihotu se namreč nisem najbolje odrezal, zato bi se tokrat temu rade volje izognil. Krivdo za ta uvod nosi eden izmed mojih prijateljev, ki sem si jih v življenju pridobil bolj zaradi svojega značaja kot zaradi svoje pameti. Ta prijatelj bi prav lahko, kot je v navadi, postavil na prvo stran te knjige mojo podobo v bakrorezu, za kar bi mu priskrbel svoj portret od slavnega dona Juana de Jáureguija.* Tako bi bilo zadoščeno moji samovščnosti in tudi tistim, ki bi radi vedeli, kakšen je obraz in stas tega, ki si drzne v svet poslati toliko izmišljotin. Pod sliko pa bi lahko pisalo: »Mož, ki ga vidite tu, ima orlovski obraz, kostanjeve lase, gladko in visoko čelo, živahne oči, kljukast, vendar ne prevelik nos, srebrno brado, ki je bila še pred dvajsetimi leti zlata, močne brke in majhna usta, v njih pa komaj šest zob, pa še ti so v slabem stanju in čudno nametani, je srednje postave, ne velik in tudi ne majhen, je zdrave polti, vendar bolj blede kot zagorele, v hrbtu je nekoliko ukrivljen in v noge precej okoren. To je obraz moža, ki je avtor *Galateje* in *Don Kihota iz Manče*, ta je ustvaril tudi *Potovanje na Parnas*, pri čemer se je zgledoval po pesniku Cesareju Caporaliju iz Perugia, in še nekatera druga dela, ki krožijo naokoli, morda tudi brez imena njihovega stvarnika. Ime mu je Miguel de Cervantes Saavedra. Dolga leta je bil vojak, pet let in pol je bil v ujetništvu, kjer se je naučil potrpežljivo prenašati nesreče. V pomorski bitki pri Lepantu mu je topovska krogla odnesla roko, ta grda pohaba pa se mu zdi lepa, saj jo je dobil v najpomembnejši in najveličastnejši bitki, kakršni so bila priča pretekla stoletja in ji prihodnja najverjetneje

* Juan de Jáuregui (1583–1641) je bil pesnik in slikar iz Seville, ki ga je Cervantes verjetno spoznal po letu 1607, ko je Jáuregui večkrat obiskal Madrid.

nikoli ne bodo, ko se je boril pod zmagoslavnim praporjem sina nepremagljivega vojščaka Karla V.,* naj mu bo večna slava. In če se ta moj prijatelj, nad katerim se pritožujem, ne bi domislil ničesar pametnega o meni, bi mu kar sam lahko na skrivaj prišepnil kakih ducat zgodb, ki bi jih lahko zapisal o mojem življenju, da bi povzdignil moje ime in razširil moj sloves. Kajti neumno je pričakovati, da ti slavospevi popolnoma sledijo resnici, saj je tako hvalo kot grajo nemogoče omejiti.«

Skratka, ta priložnost je izpuhtela, ostal sem brez slike in opisa, zato se bom moral zanesti zgolj na svoj kljun, in čeprav jecljam, se mi jezik pri resnici ne bo zapletal. Poleg tega za resnico besede niso potrebne, zadostujejo dejanja.

Zato ti ponovno povem, prijazni bralec, da iz teh zgodb ne boš mogel pripraviti golaža, saj nimajo ne repa in ne glave, v njih tudi ni drobovja ali česarkoli, kar bi bilo temu podobno. Poudariti pa hočem, da so ljubezenske spletke, na katere boš naletel v nekaterih zgodbah, tako spodobne, tako poučne in v skladu z npravnostjo in s krščanskimi nauki, da v nikomur ne bi mogle vzbuditi sprijenih misli, ne v krepostnem človeku in ne v razuzdancu.

Zgodbe sem naslovil zgledne, kajti med njimi ni nobene, iz katere ne bi mogel potegniti kakega dobrega zgleda ali moralnega nauka. Če se ne bi bal, da bi ta predgovor preveč razvlekel, bi ti pri vsaki posebej ali pri vseh skupaj nakazal vsaj kakega. Moj namen je bil postaviti na javno mesto mizo za biljard, da bi vsak lahko pristopil k igri, ne da bi se pri tem poškodoval; kajti nedolžna zabava ne škodi ne telesu ne duhu, temveč prvemu in drugemu celo koristi.

* Cervantes govori o Juanu Avstrijskemu (1547–1578), španskemu admiralu in vojskovodji, ki je poveljeval tudi v bitki pri Lepantu oktobra 1571, v kateri je bil Cervantes ranjen v roko, ki se mu je zatem posušila. Juan Avstrijski je bil nezakonski sin Karla V., njegova mati je bila dekle meščanskega rodu.

Res je, da človek ni vedno v svetišču in se ne posveča nenehno zgolj molitvi, prav tako se ne ukvarja ves čas s svojimi posli. Obstaja tudi čas za sprostitev, ko se želi duh odpočiti od svojih naporov. V ta namen so zasajeni drevoredi, se urejajo ribniki, se ravnajo strmine in se skrbno negujejo vrtovi. Nekaj si drznem reči: če bi slutil, da bi branje teh zgodb v komurkoli lahko vzbudilo nečiste ali slabe misli, potem bi si raje odsekal roko, s katero sem jih napisal, kot pa jih objavil. Nisem več v letih, ko bi se lahko šalil o tem, kar me čaka, kajti imam jih že dobrih štiriinšestdeset in preživljam se s pisanjem.

K temu me vodi moj duh, moje nagnjenje me spodbuja in, kolikor vem, sem prvi, ki piše novele v španskem jeziku, kajti vse novele, ki so natisnjene v španščini, so prevedene iz drugih jezikov. Te pa so moje, niso ne sposojene ne prevzete; moj duh jih je zaplodil, moje pero jih je rodilo, zrastle pa bodo v naročju tiskarne.

Za njimi ti ponudim, če bom še živ, *Persilove muke*, knjigo, ki si drzne tekmovati s Heliodorom,* če ne bo propadla zaradi svoje smelosti; še prej pa boš dobil v roke nadaljevanje pustolovščin don Kihota in burk Sanča Panse, takoj nato pa *Vrtne tedne*.

Veliko obljubljam s svojimi skopimi močmi, toda kdo zmore obrzdati želje? Pomisli pa, da je v teh novelah gotovo skrita kaka vrlina, če si jih upam posvetiti velikemu grofu Lemoškemu.**

* Cervantes govori o knjigi *Persiles in Sigismunda*, ki je bila objavljena po njegovi smrti leta 1617. Omenja Heliodora, grškega pisatelja iz 13. stoletja, čigar delo *Etiopske zgodbe* je bilo odkrito v 16. stoletju in je zaradi svojega humanizma predstavljalo zgled pisanja kratkih zgodb.

** Pedro Fernández de Castro y Andrade (1576–1622) je bil sedmi Lemoški grof, ki mu je Cervantes posvetil več svojih del. Grof Lemoški je bil namreč pomemben mecen umetnosti v tistem času. Cervantes je nameraval leta 1610 z njim odpotovati v Neapelj, kamor je bil grof Lemoški poslan za kraljevega namestnika, vendar to nazadnje ni bilo mogoče.

To je vse, kar sem hotel povedati, le to še pristavim, naj te Bog varuje in mene tudi ter naj mi da potrpljenje, da bi mirno prenesel vse, kar bodo o meni govorili preštivilni pikolovci in čistuni. Vse dobro!

Posvetilo

donu Pedru Fernándezu de Castru, grofu Lemoškemu, Andradskemu in Villalbskemu, markizu Sarriaškemu, plemiču in kraljevemu komorniku, kraljevemu namestniku, guvernerju in vojaškemu poveljniku kraljevine Neaplja ter komendatorju Alcántarskega viteškega reda

Tisti, ki svoja dela posvetijo kakemu plemiču ali visokemu gospodu, pogosto zagrešijo dve napaki.

Prva je, da v pismu, ki ga imenujejo posvetilo in ki bi moralo biti kratko ter jedrnato, na dolgo in široko razpredajo, pri čemer jih vodi bodisi resnicoljubnost bodisi priliznjenost, ter obujajo spomine na junaška dejanja ne zgolj naslovnika, njegovega očeta in deda, temveč tudi vseh njegovih sorodnikov, prijateljev in dobrotnikov.

Druga pa je, da zapišejo, da svoja dela izročajo pod njihovo okriplje in zaščito, da si jih zlobni in opravljivi jeziki ne bi upali zgristi in raztrgati. Jaz pa se želim izogniti obema zmotama, zato bom molče preskočil opevanje veličine dostojanstvenih nazivov starodavne kraljeve družine Vaše Ekscelence kot tudi njenih neštetihi podedovanih in prirojениh vrlin, ter prepuščam novodobnim Fidijem in Lizipom,* da poiščejo marmor ali bron, da bi jih vanj vklesali ali vgravirali v vašo večno slavo. Prav tako Vaše Ekscelence ne prosim, da bi to knjigo vzeli pod svojo zaščito, kajti dobro vem, da če ni dobra, bi jo lahko dal tudi pod krila Astolfovega hipogrifa** ali pa

10

11

* Fidija (pribl. 480–430 pr. n. št.) je bil grški kipar, slikar in arhitekt. Prav tako je bil grški kipar Lizip, ki naj bi živel v 4. stoletju pr. n. št.

** Hipogriif je krilati konj, ki se pojavi v Ariostovem viteškem epu *Besneči Roland* (zadnja verzija 1532). Bil je last Astolfa, ki ga izpusti, ko z njegovo pomočjo Rolanda ponovno spravi k pameti.

jo branil s Herkulovim kijem, pa jo bodo razni zoiloski, ciniki, aretini in bernijski strupeno obdelovali, ne da bi se kogarkoli ustrašili.*

Vašo Ekscelenco prosim le, da ne spregledate, da vam pošiljam dvanajst zgodb, ki bi se, če ne bi bile plod mojega mišljenja, postavile ob bok najboljšim mojstrom. Take, kakršne so, zdaj gredo svojo pot, jaz pa ostajam tukaj, pa vendar čutim zadovoljstvo, da vsaj na tak način pokažem željo, da služim Vaši Ekscelenci kot svojemu pravemu gospodu in dobrotniku.

Naj Vas Bog varuje.

V Madridu, 14. julija 1613.

Služabnik Vaše Ekscelence,

Miguel de Cervantes Saavedra

* Zoilos je bil antični retorik, znan po tem, da je kritiziral Homerja, da bi dosegel lastno slavo. Zoiloski naj bi bili torej tisti, ki nenehno z golj kritizirajo. Z aretini Cervantes namiguje na satiričnega italijanskega pisatelja Pietra Aretina (1492–1557), z bernijski pa na Francesca Bernija (1496–1536), pisca satiričnih komedij.

Cigansko dekle

Zdi se, da so Cigani in Ciganke zgolj zato na svetu, da kradejo. Tatovi so njihovi starši, odraščajo med tatovi, učijo se za tatove, da nazadnje postanejo tudi sami izurjeni in premeteni tatovi. Ljubezen do kraje in njihova spretnost pri tem jim prideta tako močno v meso in kri, da se ju odrešijo šele s smrtjo.

Neka ženska iz tega rodu, stara Ciganka, ki bi lahko bila nagrajena v Kakusovi znanosti,* je vzgojila neko deklico kot svojo vnukinjo in ji dala ime Preciosa, s katerim je opisala njeno prečudovito lepoto. Deklico je naučila vseh svojih ciganskih spretnosti, sleparij in tatinskih zvijač. Preciosa je postala najodličnejša plesalka v vsem ciganskem svetu, pa tudi najlepša in najpametnejša, kar bi jih lahko našli ne le med Cigani, temveč med vsemi lepimi in pametnimi dekleti daleč naokoli. Ne sonce, ne veter, ne druge vremenske neprilike, ki so jim Cigani izpostavljeni bolj kot drugi ljudje, niso mogli zatemniti sijaja njenega obraza ali poškodovati njenih nežnih rok; še več, navkljub robati vzgoji je vse na njej kazalo, da je boljšega rodu od ciganskega, saj je bila nenavadno plemenita in razumna. Pa vendar je bila tudi nekoliko lahkomiselná, čeprav ne tako, da bi bilo pri tem karkoli nespodobnega, pravzaprav v njeni navzočnosti, ker je bila tako ostroumna in poštena, nobena Ciganka, in to ne stara ne mlada, ni upala prepevati opolzkih pesmi ali govoriti pokvarjenih besed. Njena babica se je dobro zavedala, kakšen zaklad ima v svoji vnukinji, in tako je stara orlica svojo mlado orličico učila leteti in uporabljati svoje kremplje.

* Kakus je bil v rimski mitologiji Vulkanov sin, velikan s tremi glavami, ki so bruhale ogenj. Ubil ga je Herkul, ker mu je ukradel govedo.

Preciosino bogastvo so bile številne ljudske pesmi in popevčice, segidilje in sarabande,* pa tudi romance, ki jih je pela s prav posebno dražestnostjo. Kajti njena prebrisana babica je vedela, da bodo te pesmice in plesi ter mladost in lepota njene vnukinje najboljša vaba za zaslužek. Zato ji je take pesmice zagotavljala na vse mogoče načine in številni pesniki so ji jih z veseljem dobavljali. Obstajajo namreč tudi pesniki, ki poslujejo s Cigani in jim prodajajo svoje pesmi; tako kot obstajajo taki, ki za slepce pišejo zgodbice o čudežih v zameno za delež od dobička. Marsikaj obstaja na tem svetu in lakota iznajdljive ljudi privede do marsikakšnega početja.

Preciosa je odraščala po različnih krajih Kastilje, pri petnajstih letih pa jo je njena nadomestna babica pripeljala v prestolnico in v njen stari tabor, ki ga imajo Cigani običajno postavljenega na poljih pred mestnimi vrati Santa Bárbara, z namenom, da bi v dvornem mestu, kjer je vse naprodaj, prodajala svojo robo. Preciosa je v prestolnici prvokrat nastopila na dan svete Ane, zaščitnice mesta. Plesala je v skupinici osmih Cigank, štirih starih in štirih mladih, in enega Cigana, odličnega plesalca, ki jih je vodil. Čeprav so bile vse čiste in lepo urejene, je bila Preciosa tako čudovito napravljena, da je kmalu pritegnila poglede vseh gledalcev. Ob zvoku tamburinov in kastanjet ter v vročici plesa se je razširil glas o lepoti in nadarjenosti Cigančice, da so jo mladi fantje hiteli gledat in odrasli moški občudovat. Ko pa so jo slišali peti – šlo je namreč za ples s petjem – se je slava mlade Ciganke razširila kot ogenj; vsi so jo hvalili in prirediteљи praznovanja so ji enoglasno podelili glavno nagrado za najboljši nastop. Sledilo je rajanje v cerkvi Santa María pred podobo svete

* Segidilja in sarabanda sta vrsti pesmi, ki jih spremlja tudi ples. Sarabanda je počasen španski ples v tridobnem taktu. Segidilja pa je hiter španski ljudski ples v tridobnem taktu oziroma španska lirska pesem iz dveh kitic v 5- do 7-zložnem jamskem verzu.

Ane, in ko je Preciosa prišla na vrsto za nastop, je v roke vzela cim-bale ter zapela naslednjo romanco, pri tem pa se je lahkotno vrtela in sukala:

Drevo prečudovito,
ki si pozno obrodilo,
ljubemu soprogu
si skoraj upanje ubilo.

Čakanje nenehno
vanj dvome zasadi,
pričakovanje, da se mu izpolni
želja, zdaj plahni.

Dobri mož
v obupu vzdihuje,
v nejevolji in nesreči
se od božje hiše oddaljuje.

Sveta zemlja jalova
spet je končno obrodila
in obdarila svet
z bogastvom izobilja.

Kovnica kraljeva
skovala je kalup,
s katerim se je Bog
uobličil v človeka.

Srečna mati hčere,
ki se skoznjo je Najvišji

razodel človeštvu
v svoji veličini.

S svojo hčerko, Ana,
nam si zavetišče,
kadar nas nesreča
ali pa nemir obišče.

Nihče ne dvomi,
da se skozte
vnuka volja vodi
v milosti pravični.

Dedinja si žlahtnosti
najvišjega rodu,
vsak tisočernih staršev
podobno si želi.

Kakšen vnuk in kakšna hči!
Kakšen zet! Kmalu
jih boste slavili
kot zanje se spodobi.

A ti od nekdanj
si bila ponižna,
tudi v tvoji hčerki
sije ta vrlina.

Z njo pri Bogu,
v zavetju sija večnega,

v čudežih uživaš,
ki jih nam prikriva.*

Preciosino petje je v vseh, ki so jo poslušali, budilo občudovanje. Nekateri so vzklikali: »Bog te blagoslovi, dekle!« Drugi: »Škoda, da je dekle Ciganka! Prav zares bi si zaslužila, da bi bila hčerka kakkega velikega gospoda.« Oglašali pa so se tudi neotesanci: »Počakajte, da deklina odraste, boste videli, da se bo prav dobro znašla. Še kako spretno bo spletala mrežo, da bo vanjo srca lovila!« Spet nekdo tretji, bolj dobrodušen, prijazen in neroden, pa jo je, ko jo je gledal takole lahkotno poskakovati po prahu, prosil: »Oh, lepo dekle, pleši! Pusti te ljubezenske besede, zavrti se in zapleši!« Ona pa mu je, ne da bi prenehala plesati, odgovorila: »Kar samo me nese po zraku!«

Večernice in praznik svete Ane so minili in Precioso tudi malce utrudili, toda s svojo lepoto, spodobnostjo, bistrim umom in čudovitim plesanjem je pustila tak vtis, da so vsi v mestu govorili o njej. Čez dva tedna se je vrnila v Madrid v družbi treh deklet s tamburini in novim plesom ter s številnimi ljubezenskimi romancami in razigranimi popevčicami, toda nadvse spodobnimi, saj Preciosa ni dovolila, da bi v njeni prisotnosti prepevale razuzdane pesmi, ki jih tudi sama nikoli ni pela, kar so mnogi opazili in jo zaradi tega spoštovali. Stara Ciganka se ni nikoli odmaknila od nje, varovala jo je kot Argos,** ker se je bala, da bi ji jo kdo spridil in ukradel; klicala jo je vnukinja in Preciosa jo je imela za babico. V senci na ulici Toledo

* Vse verze v knjigi sta prevedla Veronika Rot in Tibor Hrs Pandur.

** Argos je v grški mitologiji stooki velikan, ki naj bi bil večno buden. Zevsova žena Hera mu je naročila, da straži Io, lepo dekle, v katero se je zaljubil Zevs in jo zaradi Herinega ljubosumja spremenil v kravo. Argosa je ubil Zevsov sin Hermes, Hera pa je Argosove oči vtakala v rep svoje najljubše živali, pava.

so zaplesale in kmalu se je okoli njih nabrala množica gledalcev, med katerimi je starka pobirala miloščino. Kovanci so kar deževali, saj ima lepota moč, da prebudi spečo dobroto.

Po koncu plesa je Preciosa dejala:

»Če mi daste štiri četrтинke srebrnika, vam bom sama zapela romanco, čudovito lepo, ki pripoveduje o tem, kako je naša kraljica po porodu šla k maši v cerkev svetega Lovrenca v Valladolidu. Povem vam, da je prelepa, saj jo je spesnil pesnik, ki ima tako veljavo, kot jo ima stotnik v bataljonu.«

Komaj je povedala do konca, so skoraj vsi, ki so stali naokoli, zaklicali:

»Zapoj, Preciosa, tukaj imaš moje štiri četrтинke!«

In kovanci so se kar usuli nanjo, da jih je starka komaj zmogla pobrati. Ko je bil denar pobran, je Preciosa vzela v roke svoj tamburin s krugljčki ter razposajeno in živahno zapela to romanco:

Najvišja vseh Kraljic v Evropi,
po rodu plemenita,
biser in dragulj kraljestva,
odšla je k maši po porodu.

Tako kot vseh oči
se duše dvigajo za njo
v občudovanju
nje razkošja in pobožnosti.

Na eni strani spremlja jo kraljevo sonce,
na drugi nežna zarja njegovega rodu,
kar neovrgljivo dokazuje,
da bitje je neba in zemlje.

V noči dneva,
ki nad njim tožita zemlja in nebo,
vzšla zvezda je danica,
ki ji razsvetljuje pot.

In kot na nebu zvezde
v svetleče vozove vpete,
tako vozove njenega neba
krasijo žive zvezde.

Postarani Saturn
brado si gladi veselo,
čeprav je star, lahkotno stopa,
z užitki se še putiko ozdravi.

Laska in zapeljuje
priliznjeni Merkur,
bisere in rubine nosijo
Kupidove strele.

Tam stopa besni Mars,
v nenavadni je opravi,
šopiri se kot gizdalini,
ki lastna senca jih straši.

S svetlo hišo sonca
Jupiter ponosno stopa,
z umnim in poštenim delom
zaupanje vladarja črpa.

Luna se zrcali v lepoti
zemeljskih boginj,
brezmadežne Venere sijaj
pa v nebeščank krasoti.

Prelestne ganimede
se preganja, vrača in obrača
po oboku krasnem
te čudežne nebesne oble.

Vsi se čudijo in
vsi strmijo nad bogastvom,
nad razkošjem,
ki v skrajnosti mu ni primere.

Vsem na ogled
Milano z blagi dragocenimi,
Indija s svojimi dragulji,
čute mamijo Arabije dišave.

Škodoželjneže trpinči
zavist pritlehna,
dobrota polni
zvesta španska srca.

Vsesplošno je veselje,
brez tegob in brez skrbi,
po ulicah in trgih rajanje se širi,
neugnano, skoraj blazno.

Glasov nešteto se vzdiga
v tisočernih blagoslovih,
deček na ves glas
besede starih mož ponavlja.

Prvi pravi: »Plodna trta rasti,
dvigaj se in vzpenjaj,
okleni svojega se bresta,
naj ti senco daje in oporo.

Sebi v slavo rasti,
Španiji v čast,
Cerkvi v podporo,
in Mohamedu v pogubo.«

Nekdo drug se oglasi:
»Živela, bela golobica,
ki je na svet orliča
z dvojno krono porodila.

On prežene iz višav
jate skobcev vsiljive,
vse zveste in krepostne
pa pod peruti svoje skrije.«

Tretji, pametnejši,
preudarnejši in bistrejši,
oglasil se z radostjo,
ki mu sije iz oči:

»Biser, ki ste nam ga dali
avstrijska matica, ena in edina,
mnoge spletke naj prekriža,
prevare brezšteviline pokonča!

Kolikšno nam upanje vzbuja!
Koliko želja bo uresničil!
Kako številni se ga bodo bali!
Kako pred njim mnogi trepetali!«

Sprevod se pred templjem ustavi,
ki je posvečen svetniku,
čeprav so ga v Rimu žgali,
je kot feniks vstal v večni slavi.

Sprevod pred podobo večnega življenja
postoji, pred kipom Nje:
ki zdaj bdi nad zvezdami,
ker ponižna je bila na zemlji.

Pred Mater in Devico hkrati,
pred hčerko in ženo božjo
poklekne Margareta in
takole pravi:

»Izročam ti, kar si mi dala,
v tvoje roke vračam dote,
saj povsod le beda vlada,
kjer tvoje ni dobrote.

Sprejmi torej v dar,
Devica krasna, te darove,
kakrašni že so, varuj jih,
daj jim svoje blagoslove.

Prosim za njegovega očeta,
pestijo ga nadloge,
skrbi za kraljevine
imovine daljne in premnoge.

Vem, da v božjih rokah
tok kraljeve je usode
in pri Bogu tvoja milost
marsikaj izprosit zmore.«

To molitev je izrekla,
drugi so povzeli jo za njo,
in peli hvalnice in speve
večni slavi v čaščenje.

Ko je konec maše
in z njo ceremonije kraljevske,
lepotica vrne se na svoje dvore,
na prestol svoje glorijske nebeške.

Komaj je Preciosa odpela, je izborno in zahtevno poslušalstvo enoglasno zaklicalo:

»Zapoj še enkrat, Preciosa, in kovančkov bo kot peska!«

Več kot dvesto ljudi je gledalo ples in poslušalo petje ciganskih deklet, ko je mimo prineslo enega od visokih mestnih uradnikov. Ko je videl toliko ljudi na kupu, je vprašal, kaj se dogaja, in povedali so

mu, da poslušajo lepo Cigančico peti. Mestni uradnik, ki ga je premagala radovednost, se je za kratek čas ustavil in ji prisluhnil, vendar zaradi svojega visokega položaja romance ni poslušal do konca. Ker pa se mu je Cigančica zdela zelo spodobna, je poslal svojega služabnika k stari Ciganki z naročilom, naj zvečer pripelje dekleta k njemu na dom, saj je želel, da bi jih slišala njegova žena, donja Clara. Služabnik je izpolnil naročilo, stara Ciganka pa je obljubila, da bodo prišle.

Plesa in petja je bilo konec in ljudje so se začeli razhajati, k Preciosi pa je pristopil lepo oblečen paž, ji dal prepognjen list in rekel:

»Preciosa, nauči se zapeti to romanco; zelo dobra je, jaz pa ti bom vsake toliko dal še kakšno, da boš zaslovela kot najboljša pevka romanc na svetu.«

»Z veseljem se je bom naučila,« mu je odgovorila Preciosa. »In glejte, gospod, rada bom sprejela vaše romance, toda pod pogojem, da ne bodo pohujšljive. Če pa želite, da vam jih plačam, se zmeniva po ducatih: ko jo dvanajstkrat odpojem, vam jo plačam. Če namreč mislite, da vam jih bom plačala vnaprej, se motite.«

»Zadovoljen bom, če mi boš dala za papir, Preciosa,« je odvrnil paž. »Pa tudi za pesem, ki ne bo dobra in spodobna, ti ne bo treba nič plačati.«

»Izbirala bom jaz,« je pribila Preciosa.

Zatem so Ciganke odšle po ulici navzdol. Med hojo pa so zaslišale, kako jih skozi zamreženo okno kličejo neki gospodje. Preciosa je stopila k rešetkam nizkega okna in skozi njega zagledala lepo opremljen in prijetno hladen prostor, v katerem je bilo precej gospodov: nekateri so se sprehajali naokoli, drugi pa so si čas krajšali z različnimi igrami.

»Bi mi radi dali napitnino, gospodje?« je vprašala Preciosa, ki je po ciganski navadi govorila naučeno sesljavače.

Ko je zazvenel Preciosin glas, so se gospodje ozrli k njej, in ko so jo zagledali, so opustili igro ter stopili k oknu in jo, saj so že slišali zanjo, takole ogovorili:

»Vstopite, vstopite, Cigančice, pa vam bomo dali drobiža.«

»Zelo drago pa bi vas stalo,« je odvrnila Preciosa, »če bi si nas drznili uščipniti.«

»Ne, pri plemiški časti,« je odgovoril eden od njih, »brez skrbi lahko vstopiš, dekle, niti tvojega čevlja se ne bo nihče dotaknil; tako ti prisegam na viteški red na svojih prsih.«

Pri tem je dlan položil na grb reda Calatrava.

»Če hočeš vstopiti, Preciosa,« se je oglasilo eno od ciganskih deklet, »zaradi mene vstopi, jaz ne mislim hoditi nekam, kjer je toliko moških.«

»Glej, Cristina,« ji je odgovorila Preciosa, »paziti se moraš enega samega moškega, in še to, če ga srečaš na samem, ne pa, če jih je toliko na kupu; kajti bodi prepričana, Cristina, da je to, kar ti bom povedala, čista resnica: ženska lahko ohrani svojo čast tudi med trumo vojakov, če je taka njena volja. Res se je dobro izogniti priložnostim, vendar predvsem tistim skrivnim, ne pa tistim vsem na očeh.«

»Potem pa vstopimo,« je privolila Cristina, »saj ti si pametnejša od kakega modreca.«

Tudi stara Ciganka jih je spodbudila, zato so vstopile. Gospod z viteškim grbom je takoj opazil listek, ki ga je Preciosa stiskala v dlani, stopil je k njej in ji ga vzel, čeprav je Preciosa ugovarjala:

»Nikar mi tega ne vzemite, gospod, saj gre za romanco, ki so mi jo pravkar dali in je sploh še nisem utegnila prebrati.«

»Pa sploh znaš brati, otrok?« jo je vprašal eden od gospodov.

»In tudi pisati,« se je oglasila stara Ciganka, »svojo vnukinjo sem vzgojila, kot bi bila hčerka odvetnika.«

Gospod plemič je razganil list in opazil, da ima med gubami skrit zlatnik. Začudeno se je oglasil:

»Poglej, Preciosa, v pismu je tudi denar za poštnino; kar vzemi ta zlatnik, ki prihaja skupaj z romanco.«

»Očitno,« je odvrnila Preciosa, »me ima pesnik za siromakinjo. Prav zares je bolj nenavadno, da pesnik meni podari zlatnik, kot da ga jaz sprejemem; če bodo njegove romance prihajale s tem dodatkom, naj kar celotno *Zbirko romanc** prepíše in mi vsako pesem posebej pošlje; zagrizla bom vanje, da preverim, ali so prave, in jih, če bodo, z veseljem sprejela.«

Vsi so bili začudeni nad bistrournim govorjenjem ciganskega dekleta, pa tudi nad prisrčnostjo, s kakršno se je izražala.

»Preberite, gospod,« je dejala, »in berite glasno: da vidimo, ali je ta pesnik enako dober, kot je radodaren.«

In gospod je prebral:

Cigančica, kako si lepa,
po pravici vsak te hvali,
Preciosa so te poimenovali,
ker dragulju si enaka.

Sam opažam to z bridkostjo,
za zgled tvoje naj vedênje služi,
da lepota prepogosto
puhlo domišljavost zgolj rodi.

* *Zbirka romanc (Romancero general)* je bila najpomembnejša zbirka umetnih romanc v tistem obdobju, prva izdaja je bila natisnjena leta 1600 v Madridu, izdal jo je Luis Sánchez.

Meni vsako upanje upada,
saj ti z lepoto raste le nadutost,
z njo pa tudi krutost,
pa še tako si mlada.

V tebi raste kača,
ki s pogledi nas ubija;
kruta se oblast razvija,
tudi če nasmeh jo tvoj poplača.

Kako zrasle so krasote tvoje
v kočah revnih teh Ciganov?
Kako izvor tolikšne lepote
bile pohlevnega Manzanaresa bi vode?

Zaslovel bo kot Tajo zlati,
kot da s sabo zlato nese,
Preciosa mu ponos prinese,
še od Gangesa postane bogatejši.

Dobro nam prerokuješ srečo.
A nameni hodijo po drugi poti,
kot odpira tvoji se lepoti,
ki nas z nasmehom vabi v nesrečo.

Kdor te gleda in motri,
strašna nevarnost mu preti.
Tvoj namen te opraviči,
lepota tvoja umori.

Pravijo, da je čarovnica vsaka,
ki v plemenu tvojem se rodi,
a ni močnejših in trpknejših
od urokov, kot jih izrekaš ti.

Vsak, ki te uzre,
plen postane brez moči,
oh, dekle, če še ne veš,
uroke tvoje sejejo oči.

Strašno moč imaš,
ko s plesom nas osvajaš,
s pogledi dušo ugonabljaš,
s petjem pa telo omamljaš.

Vse, kar storiš: pôješ ali molčiš,
plešeš ali stojiš,
če se približaš ali oddaljiš,
ljubezni plamen v nas zanetiš.

Srcu, ki svobodno bije,
ti brezpogojno poveljuješ,
sam sem priča in zagotovilo
tvoje volje neomajne.

Te vrstice ti, dragulj ljubezni,
ponižno pišem tvoj ljubimec,
skromni in ubogi,
ki zate živi in umira.

»Zadnji verz se konča z *ubogi*,« se je zatem oglasila Preciosa, »kar je slabo znamenje. Zaljubljeni nikoli ne smejo povedati, da so revni, kajti revščina je, vsaj na začetku, po mojem mnenju velika sovražnica ljubezni.«

»Kdo te tega uči, deklina?« jo je vprašal eden od tam zbranih mož.

»Kdo pa bi me moral učiti?« je odvrnila Preciosa. »Kaj nimam svoje duše v lastnem telesu? Kaj nimam že petnajst let? Nisem ne pohabljena ne hroma, pa tudi slaboumna ne. Ciganke se učijo drugače kakor drugi ljudje: vedno prehitevajo svoja leta; ni neumnega Cigana in ne počasne Ciganke. Za preživetje se morajo nenehno boriti z iznajdljivostjo, zvitostjo in premetenostjo, zato je njihov razum vse življenje živahen, saj mu ne dovolijo, da bi spletnel. Vidite ta dekleta, moje prijateljice, ki molčijo in so videti neumne? Kar vtaknite jim prst v usta in potipajte njihove modrostne zobe, pa boste spoznali, kako se motite. Ni dvanajstletne ciganske deklice, ki ne bi vedela toliko kot kaka druga pri petindvajsetih, saj so njihovi učitelji hudič in izkušnje, zato se v eni uri naučijo toliko, kolikor se druga dekleta v letu dni.«

Mlado Ciganko so vsi napeto poslušali in tako tisti, ki so kartali na stave, kot tisti, ki niso, so ji dali nekaj napitnine. Starka je v mošnjiček nabrala trideset realov, nato pa bogatejša in srečnejša kot otrok zbrala svoje ovčice in jih odpeljala v hišo gospoda visokega mestnega uradnika z obljubo, da bodo še prišle zabavat tako ustrezljive gospode.

Gospa donja Clara, soproga gospoda mestnega uradnika, je že vedela, da bodo na obisk prišla ciganska dekleta, in jih je željno pričakovala v družbi neke dame iz sosesčine ter njenih družic, ki so se zbrale, da bi spoznale Precioso. In ko so Ciganke vstopile, je med njimi Preciosa zasijala kot bakla sredi majhnih svečk. Vse so pohitele

k njej: nekatere so jo objemale, druge so si jo ogledovale, prve so jo hvalile, druge blagoslavljalje. Donja Clara se je čudila:

»Tem lasem pa se resnično lahko reče, da so iz zlata! In te oči, smaragdi!«

Gospa sosedica si je Precioso natančno ogledala in pohvalila vsak delček njenega telesa posebej, ko pa je prišla do jamice v bradi, je vzkliknila:

»Oh, kakšna jamica! Ta jamica gotovo pritegne vse poglede!«

To je slišal dolgobradi osebni služabnik gospe donje Clare, ki je bil že precej v letih, in pripomnil:

»Temu vaša milost pravi jamica, spoštovana gospa? Ali jaz ničesar ne vem o jamicah ali pa to ni jamica, temveč grob vseh upov in pričakovanj. Pri Bogu, Cigančica je tako lepa, da ne bi mogla biti lepša, tudi če bi bila narejena iz zlata ali sladkorne pene! Ali znaš vedeževati, deklica?«

»Na tri ali štiri načine,« mu je odgovorila Preciosa.

»In še to!« se je čudila donja Clara. »Pri življenju gospoda visokega uradnika, mojega soproga, da mi moraš prerokovati, ti moja zlata, srebrna, biserna, rubinasta in nebeška deklica, saj ne vem, kako naj te še bolj prehvalim.«

»Pokažite ji dlan in kak kovanček položite nanj, da bo lahko z njimi naredila križ,«* jo je spodbudila stara Ciganka, »pa boste videli, kaj vse vam bo povedala; več ve kot kak doktor medicine.«

Soproga visokega uradnika je vtaknila roko v žep in ugotovila, da nima v njem niti beliča. Prosila je svoje služabnice za kak četrtak, toda nobena ga ni imela pri sebi in gospa sosedica tudi ne. Ko je Preciosa to videla, je dejala:

* Pred prerokovanjem je bila v tistem obdobju navada, da se je po dlani naredilo križ s kovancem, kovanec pa seveda pustilo v dlani.

»Pokrižati je treba in vsak križ je dober; toda z zlatom ali s srebrom so najboljši; vedite pa, gospe, da križ z bakrenim novcem lahko škodi sreči, moji prav gotovo; zato najraje pokrižam z zlatnikom ali pa vsaj s srebrnikom; z mano je tako kot z župniki, veselim se, če je dobra nabirka.«

»Bistroumna si, deklica, to je treba priznati,« je rekla gospa soseda.

Nato pa se je obrnila k služabniku in ga vprašala:

»Vi, gospod Contreras, gotovo imate kak četrtek pri sebi, kajne? Dajte mi ga, vrnem vam ga takoj, ko pride gospod doktor, moj soprog.«

»Res ga imam,« je odgovoril Contreras, »vendar sem ga včeraj zastavil za večerjo, za katero sem dolžan dvaindvajset bakrenih novčičev. Dajte mi jih, pa takoj stečem po svoj četrtek in vam ga prinesem.«

»Niti enega samega četrtega nimamo pri sebi,« je rekla donja Clara, »pa hočete dvaindvajset bakrenih novčičev. Dajte no, Contreras, ste pa res predrzni.«

Ko je ena od navzočih sobaric videla, v kakšni zagati so, je rekla Preciosi:

»Deklica, bi bilo kaj narobe, če bi se križ napravilo s srebrnim naprstnikom?«

»Pravzaprav,« ji je odgovorila Preciosa, »se najbolje pokriža prav s srebrnimi naprstniki, če je kakšen pri roki.«

»Enega imam,« je odgovorila sobarica, »če ta zadostuje, tukaj je, vendar pod pogojem, da boš tudi meni prerokovala usodo.«

»Za en sam naprstnik toliko vedeževanj?« je ugovarjala stara Ciganka. »Vnučka, hitro končaj, saj se že večeri.«

Preciosa je sprejela naprstnik in v svoje dlani vzela dlan gospe uradnikove ter takole spregovorila:

Lepotička, lepoticčka,
na dlani se ti lesketa srebro,
ljubezen bi tvojega moža
premagala celo kralje Alpujarre.

Mirna si kot golobice,
a včasih divja
kot levinje iz Orána
ali tigrice iz Hirkanije.

A vihra jeze
te v hipu mine
in spet si mehka
kot najbolj krotko jagnje.

Rada se prepiraš, malo ješ,
ljubosumna, če te mož prevara,
on s šibo ti najraje
lastno ljubosumje vrača.

Ko bila si še dekle,
dvoril ti je čeden fant,
– da bi vrag vse zvodnike –
lahko postala bi lep par!

Če med nune bi stopila,
čast bila bi samostana,
opatinja gotovo bi postala,
saj vrlin imaš obilo.

Težko ti to povem,
a vdova boš postala
in se enkrat, ne, kar dvakrat
poročila znova.

Nikar ne joči, draga moja,
Ciganka ne vidi vedno le
sreče in blaginje,
nikar ne joči, prenehaj že.

Če pa ti je pred smrtjo
svojega moža usojeno umreti,
potem te vdovstvo
nima kaj skrbeti.

Kmalu tebe čaka
dediščina prav bogata;
sin bo tvoj postal kanonik,
vem pa ne, kam ga Cerkev bo poslala.

V Toledo prav gotovo ne.
Tudi hčerko boš dobila,
lepo, svetlolaso, v Boga zaverovano,
a tudi zadevam bolj posvetnim vdano.

Če bo čez mesec dni
tvoj soprog še živ,
čaka ga odlična služba –
v Burgosu ali pa v Salamanki.

Znamenje imaš prav ljubko!
Oh, Jezus, kot mesec jasno!
Kot sonce, ki temno
stran sveta obsije!

Če slepci bi ga videli lahko,
vse zlato bi ti predali v en glas,
ah, ta nasmešek
je zdaj še polepšal tvoj obraz!

Padcev le se dobro pazi,
čuvaj hrbet, čuvaj rame,
takšni padci so lahko nevarni,
še posebno za velike dame.

V petek me obišči,
pa ti kaj še razložim,
marsikaj te razveseli,
spet drugo pa morda razžalosti.

Preciosa je končala svoje vedeževanje in z njim v vseh navzočih vžgala željo, da bi jim napovedala tudi njihovo prihodnost, česar so jo vse tudi prosile; ona pa je prerokovanje preložila na prihodnji petek, obljubiti pa so ji morale, da bodo imele srebrnike, s katerimi bo lahko naredila križ na dlani.

Medtem je prišel gospod mestni uradnik, ki so mu vse gospe hitale praviti same čudovite stvari o Preciosi; on pa je mladim Cigan-kam ukazal, naj malce zaplešejo, nato pa priznal, da so vse hvale o Preciosi resnične in pravične. Zatem je vtaknil roko v žep in nekaj časa brskal po njem, tipal in iskal, nazadnje pa je ven potegnil prazno dlan in dejal:

»Zaboga, da nimam niti beliča pri sebi! Dajte vi, donja Clara, Preciosi srebrnik, pozneje vam ga povrnem.«

»To je pa res nerodno, gospod! Kot da bi se meni srebrniki kar valjali naokoli! Vse skupaj nismo imele niti četrtaka, da bi z njim naredila križ na dlani, zdaj pa od nas hočete cel srebrnik?«

»Potem pa ji dajte kak svoj okrasni trak ali kako drugo malenkost, saj nas bo Preciosa še obiskala in jo bomo takrat bolje nagradili.«

Na to mu je donja Clara odgovorila:

»Prav zato, da bo še prišla, ji zdaj nočem ničesar dati.«

»Če mi ne boste ničesar dali,« se je oglasila Preciosa, »prav gotovo ne pridem več. Ali pa morda vseeno pridem, da bom lahko v korist tako spoštovani gospodi, le vnaprej se moram pripraviti, da v zameno nič ne dobim in si tako prihranim nesmiselno pričakovanje. Jemljite podkupnino, gospod, jemljite podkupnino, pa boste imeli denar, in ne uvajajte novotarij, saj boste umrli od lakote. Glejte, gospa, slišala sem govoriti (čeprav sem mlada, vem, da ne gre za poštene besede), da je v taki službi treba iztržiti toliko denarja, da se z njim lahko plača imenovanje na višji položaj.«

»Tako pravijo in počnejo brezvestneži,« je odgovoril mestni uradnik, »toda sodniku, ki razpisuje mesta, ni treba plačati nikakršne globe, dobro opravljanje službe je merilo, da te postavijo na višje mesto.«

»Govorite kot svetnik, gospod mestni uradnik,« mu je odvrnila Preciosa, »držite se tega, pa bomo morali cunje z vas rezati, da bomo oblačili svetnike v cerkvi.«

»Marsikaj veš, Preciosa,« je rekel mestni uradnik. »Toda raje molči, pa bom poskrbel, da te sprejmejo na dvoru, saj si prav gotovo dragocena.«

»Vzeli bi me za dvornega norčeka, to pa ne bi znala biti in bi bilo vse zaman,« je odvrnila Preciosa. »Če bi me hoteli zaradi moje pameti, bi me lahko dobili; toda v nekaterih palačah bolj cenijo dvorne norce